

Кемелбай Жансая Қыдырбайқызы
«Мирас» университетінің педагогика және психология бағыты
бойынша 2 курс магистранты
Қазақстан Республикасы, Шымкент қаласы

БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТАРДЫҢ КӘСІБИ ҚЫЗМЕТКЕ ДАЙЫНДЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ- ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ШАРТТАРЫ

Еліміздің болашақтағы дамуы, өсіп-өркендеуі, әлемдік кеңістіктегі орны білімнің бағыт-бағдарына, оның тиімділігіне байланысты болмақ. Осы бағытта білім беру жүйесінің орны маңызды, себебі кәсіптік құзыреттілігі жоғары мамандар – мемлекет дамуының кепілі. Демек, студенттерді үздіксіз өз бетімен білім алуға, білімін жетілдіруге баурап, өмірлік белсенді ұстанымы бар шығармашыл әрі жауапкершілік, ізденімпаз, дербес тұлға тәрбиелеу міндеті қойылып отыр. Яғни студенттердің оқу-танымдық іс-әрекетінде субъективті шығармашылық дербестігін дамытатын оқу үрдісін ұйымдастыру, тиімді әдіс-тәсілдерін пайдалану, өзіндік жұмыс істеу, біліктерін қалыптастыру, іздену аясын кеңейту кәсіптік орта білім беретін оқу орындарында өзекті мәселе болып табылады.

Құзыреттілік жаңа әлеуметтік-экономикалық жағдайда аман қалуды қамтамасыз етеді және олар бәсекеге қабілетті маманмен қамсыздандырады. Көптеген елдерде құзыреттілікке жаңаша мән берілгендіктен, білімді жоғары дәрежеге көтергені жақсы мәлім. Құзыреттілік еңбек базарында тұрақты өсіп отырған талаптармен, шапшаң технологиялық өзгертулермен, жаһандастырумен, соның ішінде академиялық және еңбектегі мобильділіктің өсуімен негізделген. Жалпы түрде кәсіптік құзыреттілікті жалпыланған білімнің, дағдының және қабілеттіліктің біртұтас және жүйеленген жиынтығы ретінде қарастыруға болады. Өйткені ол студенттің алған білімі мен дағдыларын іс жүзінде, кез-келген ортада кәсіби міндеттерді шешу немесе күнделікті өмірде қандай да бір теориялық және практикалық үрдістерді шешу үшін қолдана алу қабілеттілігі мен дайындығы, яғни өзгермелі еңбек нарығы жағдайында қисынды болу қабілеттілігі мен дайындығы болып табылады. Неғұрлым кең қолданылатын әмбебап құзыреттіліктерді түйінді құзыреттіліктер деп атайды. Олар қазіргі заманғы ғылыми білім негіздерін, көптеген нәрселер мен нақты құбылыстардың қағидалары мен заңдылықтарын қамтиды.

Білімнің мазмұнын, оның таңдауын және құрылымының негізін ашатын ең маңызды түсініктер «болашақ маман моделі», «жоғары білімді маманның квалификациялы қасиеттері» сияқты түсініктер болып табылады. Сондықтан, квалификациялы қасиеттерді қалыптастырудың ғылыми негізі ретінде маманның моделін ашу, көптеген жерде оқу үдерісінің ұйымдастырылуы мен мазмұнын анықтайды.

Сонымен алдында аталып өткен мәселеге сәкес біз зерттеу нәтижелері бойынша мынадай ұсыныстар жасауға болады:

1. Студенттердің болашақ кәсіби қызметке коммуникативтік дайындығын қалыптастыру үрдісінде белгіленге кезеңдерді еске коммуникативтік құзырлылығын қалыптастыруда қолдануға болады.

2. Зерттеу барысында аталып өткен тұжырымдарды болашақ мамандардың коммуникативтік құзырлылығын қалыптастыру, жетілдіру мақсатында пайдаланылуы мүмкін.

А.К.Маркованың пайымдауынша, кәсібилік өз құрамына психологиялық дайындық ұғымын енгізген жағдайда, ол бірнеше бағыттағы көпжелілі үрдіс болады. Онда оқыту және тәрбиелеу арқылы мотивациялық және операциялды орта қалыптасады. Осы жағдайда кәсіби қызметке психологиялық дайындық тұлғаның мотивациялық ортасының өзгеру динамикасы көмегімен сипатталады, ондағы кәсіби маңызды нұсқамасының дамуы, тұлғаның әлемді қабылдаудағы құндылықты-мағыналы құрылымы өзгеріске ұшырайды.

В.В.Соғалаев, психологиялық дайындықтың құрылымына мотивациялық, бағыттаушы, эмоционалды-еріктік, тұлғалы-операциялды және бағалаушы-рефлексивті компоненттер енеді деп атап өткен.

Аталып өткен зерттеушілердің пікіріне сүйене отырып, студенттердің болашақ кәсіби қызметке психологиялық дайындығын зерттеуде мотивациялық компонентті негізге алу, студенттердің кәсіби бағдарында коммуникативтік негіздерін еске ала отырып даярлау біздің зерттеу жұмысымыздың негізін құрайды. Психологиялық тұрғыда студенттердің болашақ кәсіби қызметке психологиялық дайындығын мотивациялық компонент тұрғысынан ғылыми зерттеулердің, жоғары оқу орындарына арналған оқулықтарды, оқу-әдістемелік құралдар мен бағдарламаларды зерделеу барысында студенттердің болашақ кәсіби қызметке психологиялық дайындығын зерттеу қажеттілігі мен бұл туралы арнайы теориялық зерттеудің болмауы. Сонымен қатар ЖОО-да болашақ мамандарды кәсіби даярлау барысында психологиялық дайындау әдістерінің қажеттілігі мен бұл қажеттілікті жүзеге асыруға негіз болатын арнайы психологиялық-педагогикалық шарттардың болмауы арасында

А.Н.Леонтьев, Д.Б.Элькониннің еңбектерін талдай отыра, біз зерттеу жұмыстың міндетін әрбір маман иесінің проблемалық жағдайындағы бағыттың нәтижесі ретінде қарастырамыз, ал оның мақсаты коммуникативтік қатынастың негізіндегі адамдар арасындағы өзара қарым-қатынас болып табылады. Студенттердің болашақ кәсіби қызметке коммуникативті дайындығының қалыптастыру кезеңдерін есепке ала отырып, біз алдында белгіленіп өткен кезеңдерінде пайдалынатын міндеттердің жиынтығын анықтайық. Бірінші кезеңде (коммуникативтік - бағдарлаушы) қарым-қатынас мотивациясының дамуы мен кәсіби коммуникация облысында базалық білімдерді игерумен байланысты, осында жұмыстың үлгісі бойынша жұмыс істеуді, жаттығуларды орындауды талап

ететін қарапайым қадамдарды іске асыруға, репродуктивті міндеттерді қолдануға бағытталған.

Әрекеттік кезеңде студенттердің коммуникативті дайындығының қалыптасу үрдісінде оқытылған материалды бекіту негізінде алгоритмдік, көп функционалды тапсырмалар қолданылуы мүмкін.

Соңғы шығармашылық кезеңде болашақ мамандардың коммуникативтік дайындығын қалыптастыру белгілі бір шешімге келуде ситуациялық (шығармашылық - ізденушілік) сипаттағы міндеттерді шешу арқылы өтеді. Бұл жағдайда студенттің табандылығы, оқуға деген ынтасы анағұрлым басым келеді, ол өз кезегінде коммуникативті дайындықты қалыптастыруда стандартты емес коммуникативті жағдайында оңтайлы шешімге келуге мүмкін туғызады.

Студенттердің болашақ кәсіби қызметке коммуникативтік дайындығы жайлы сөз қозғағанда коммуникативтік құзыреттілік міндетті түрде атап өтіледі. Жалпы алғанда коммуникативтік құзыреттілік:

- нақты өмір жағдайында өзінің міндеттерін шешу үшін қазақ және басқа тілдерде ауызша және жазбаша коммуникациялардың түрлі құралдарын қолдануға;

- коммуникативтік міндеттерді шешуге сәйкес келетін стильдер мен жанрларды таңдауға және қолдануға;

- әдептілік ережелеріне сәйкес өзіндік пікірін білдіруге;

- нәтижелі өзара іс-әрекетті, түрлі көзқарас және әртүрлі бағыттағы адамдармен сұхбат жүргізе отырып, шиелініскен ахуалдарды шешуді жүзеге асыруға;

- жалпы нәтижеге қол жеткізу үшін түрлі көзқарастағы адамдар тобымен қатынас (коммуникация) жасауға мүмкіндік береді.

Коммуникативтік құзырлықты қалыптастыру мәселесін ғылыми зерттеу жеткіліксіздігіне байланысты:

- іскерлік және мәдениаралық коммуникативтік байланыс машықтарын жеткілікті игерген, бәсекеге қабілетті мамандардың кәсіби қажеттіліктері мен сапалы кәсіби қатынас пен байланысқа болашақ мамандарды дайындау деңгейі арасында;

- болашақ мамандардың білім алуын белсендендіруге, қарқындалуға бағытталған талаптар мен болашақ мұғалімдерге шетел тілін үйретудің дәстүрлі әдістемелері арасында;

- болашақ мұғалімдердің коммуникативтік құзырлы деңгейіне бағытталған мемлекеттік стандарт талаптары мен болашақ мұғалімдерге шетел тілін оқыту үдерісін әдістемелік қамтамасыз ету деңгейі арасында қарама-қайшылықтар айқындалады.